



22.4.2013

Dnro:322/D.a.2/13

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirsi.alila@minedu.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

24. 04. 2013

no. 81,040,2012

Viite: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö 14.3.2013.

**Asia: LAUSUNTO VARHAISKASVATUSTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN
UUDISTAMISESTA**

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt saamelaiskäräjiltä lausuntoa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamisesta. Erityisesti ministeriö haluaa tietoa siitä, mistä asioista uudistuvassa lainsäädännössä tulisi säätää ja miten, mitkä ovat perustelut näille lainsäädäntöön tarvittaville uudistuksille ja mitkä ovat esitysten oletetut kustannus- ja muut vaikutukset. Saamelaiskäräjät painottaa, että varhaiskasvatustalainsäädännön uudistamisen perustana tulee olla saamelaislapsen ihmis- ja perusoikeuksien täysimääräinen toteutuminen.

Saamelaiskäräjien lausunnon tiivistelmä

- Varhaiskasvatustalain valmistelussa saamenkielisen varhaiskasvatuksen lähtökohtana tulee olla saamelaisten perustuslaillinen oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin ja tästä oikeudesta tulee ottaa määräys varhaiskasvatustalakiin.
- Varhaiskasvatustalakiin otetaan määräykset siitä, miten saamenkielistä varhaiskasvatusta ohjataan, valvotaan ja kehitetään saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon nojalta. Saamelaiskäräjille annetaan tehtäväksi laatia saamelaisen varhaiskasvatustal suunnitelman perusteet, ohjata ja valvoa saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämistä kunnissa ja tähän toimintaan varataan resurssit.
- Varhaiskasvatustalakiin otetaan määräys saamelaislapsen subjektiivisesta oikeudesta laadukkaaseen saamenkieliseen ja kulttuurinmukaiseen varhaiskasvatukseen.
- Varhaiskasvatustal laissa tulee turvata saamelaislapsen oikeus omaan kulttuuriperintöönsä.
- Varhaiskasvatustalakiin tulee ottaa määräys siitä, että saamenkielistä varhaiskasvatusta tulee olla jatkuvasti saatavissa sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena, kun alueella esiintyvä tarve edellyttää.
- Varhaiskasvatustal laissa tulee määritellä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot. Kielipesätoiminta tulee määritellä yhdeksi varhaiskasvatuksen toimintamuodoksi.
- Kaikille 3-5-vuotiaille lapsille tulisi turvata oikeus osallistua äidinkieliseen varhaiskasvatustoimintaan maksuttomasti vähintään 15 tunnin ajan viikossa riippumatta muusta hoitotavasta.
- Henkilöstömitoituksen ja lapsiryhmän maksimikoon sääntelyssä on huomioitava, että saamenkielisillä lapsilla on suurempi hoitajatarve saadakseen riittävää tukea saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.
- Saamelaisten kieli- ja kulttuuriohjaajista sekä varhaiskasvatustal ohjaajista säädetään laissa.
- Varhaiskasvatustal henkilöstöltä vaadittavasta vähimmäiskoulutuksesta säädetään laissa.
- Saamenkielisen varhaiskasvatustal henkilöstön osaamisen vahvistamiseksi tulee saamen kielen ja kulttuurinmukaisesta täydennyskoulutuksesta säätää asetuksella.
- Varhaiskasvatustalakiin tulee ottaa viittaus saamen kielilakiin.
- Saamenkielisen varhaiskasvatuksen turvaamiseksi ja kehittämiseksi määrärahaa tulee säätää laissa – ”valtion talousarviossa on varattava määräraha varhaiskasvatustal laissa tarkoitettuihin saamenkielisiin varhaiskasvatustal palveluihin, ohjaukseen, valvontaan ja kehittämiseen”

- Varhaiskasvatuslaissa tulee määrätä Saamelaiskäräjät valtionapuviranomaiseksi saamenkielisen varhaiskasvatuksen osoitetun valtionavustuksen osalta. Tässä kohtaa tulee viitata Saamelaiskäräjälakiin > Valtionavustukseen liittyä muutoksenhaku >. SAKä:n päätökseen haetaan oikaisua SaKä:tä ja siitä normaali muutoksenhaku > Oikaisuvaatimuksesta annettuun päätökseen saa valittamalla hakea muutosta siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään
- Ministeriö neuvottelee Saamelaiskäräjien kanssa vuosittain määrärahan suuruudesta
- Varhaiskasvatuslain valmistelu tulee tapahtua yhteistyössä Saamelaiskäräjien kanssa, jotta saamelaislasten oikeudet tulevat huomioon otetuksi ja turvatuksi lainsäädännön eri kohdissa.
- Lakia koskevassa hallituksen esityksessä tulee erikseen kuvata saamelaisten asema alkuperäiskansana, perustuslaissa turvatut oikeudet sekä Suomea sitovat kansainväliset sopimukset.
- Lainsäädännössä turvataan saamenkielisen varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämistyön resurssit.
- Varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan kokoonpanossa tulee olla Saamelaiskäräjien edustus.
- Uudistuksen vaikutukset saamelaisten kielellisiin ja kulttuurisiin oikeuksiin tulee selvittää.
- Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamisesta pidetään saamelaiskäräjälain 9 §:n mukaiset neuvottelut.

Perusteluinaan Saamelaiskäräjät esittää seuraavaa;

1) Varhaiskasvatuksen määritelmä

Varhaiskasvatus on määritelty varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa¹ lapsen eri elämäntilanteissa tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jonka tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Julkinen varhaiskasvatus sisältää kunnallisen päivähoidon ja esiopetuksen, yksityisen järjestämän päivähoidon sekä avoimen varhaiskasvatustoiminnan. Uudessa varhaiskasvatuslaissa tulee selkeästi määritellä mitä varhaiskasvatuksella tarkoitetaan. Avoin varhaiskasvatus -käsitettä ei ole nykyisessä päivähoidolaissa. Avoimen varhaiskasvatuksen määrittely ja toimintamuodot vaihtelevat niin alueellisesti kuin kunnallisestikin².

Varhaiskasvatuslaissa tulee määritellä myös varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen keskeisimmät toimintamuodot ovat päiväkotihoido, perhepäivähoito, ryhmäperhepäivähoito, kielipesätoiminta ja avoin varhaiskasvatustoiminta. Kielipesätoimintaa järjestetään ryhmäperhepäivähoitona ja avoimena varhaiskasvatustoimintana. Varhaiskasvatuslaissa kielipesätoiminta tulee määritellä yhdeksi varhaiskasvatuksen toimintamuodoksi, josta tulee säätää erillisessä omassa pykälässä. Saamelaiskäräjien tavoitteena on, että tehokkaan kielipesän käyneiden sukupolvien lapset voisivat siirtyä suoraan saamenkieliseen äidinkieliseen päivähoidon.

Saamelaiskäräjät esittää määritelmien osalta seuraavaa:

1) Määritelmät

... saamenkieltä äidinkielenään puhuvilla lapsilla on oikeus saamenkieliseen ja - kulttuurinmukaiseen päivähoidon.

¹ Valtioneuvoston päätös 28.2.2002

² Leikkitoiminnasta avoimeen varhaiskasvatukseen, STM:n selvityksiä 2008:14.

Tämän määritelmän osalta saamelaiskäräjät viittaa lasten oikeuksien yleissopimukseen (artikla 30) ja Suomen perustuslakiin (17.3 §).

2) Kielipesätoiminta

Saamelaisille lapsille, joiden saamen kielen taito ei ole riittävä, voidaan järjestää varhaiskasvatusta kielipesätoimintana, jossa lapsille opetetaan saamen kieltä ja kulttuuria.

2) Saamelaislasten oikeus saamenkieliseen ja kulttuurinmukaiseen palveluun

Suomen perustuslain mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan (PeL17.3 §) ja perustuslain 121.4 §:n mukaan saamelaisilla on kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto sen mukaan kuin lailla säädetään. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa hoitaa vaaleilla valittu Saamelaiskäräjät (974/1995). Saamelaisten kielellisistä perusoikeuksista säädetään perustuslaissa. Saamen kielilain mukaan saamen kielellä tarkoitetaan inarinsaamea, koltansaamea ja pohjoissaamea.

Saamen kielilain 32 §:ssä viitataan lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), joka puolestaan koskee myös lasten päivähoitoa. Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) 4 §: *Oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. Asiakkaalla on oikeus saada sosiaalihuollon toteuttajalta laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua ilman syrjintää. Asiakasta on kohdeltava siten, ettei hänen ihmisarvoaan loukata sekä että hänen vakaumustaan ja yksityisyyttään kunnioitetaan. Sosiaalihuoltoa toteutettaessa on otettava huomioon asiakkaan toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa.*

Saamelaislapsille perustuslaissa turvattu oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin koskee kaikkia Suomessa asuvia saamelaislapsia. Varhaiskasvatuspalvelujen osalta tämä tarkoittaa käytännössä oikeutta saada oman kielen kulttuurinmukaisia varhaiskasvatuspalveluja. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteuttaminen. Tämä perustuslain pykälän määräys on saamelaisten osalta toteutunut sattumanvaraisesti.

3) Suomea velvoittavat kansainväliset sopimukset

Saamelaisten kielellisten ja kulttuuristen oikeuksien sisältö ja vaadittavan suojan taso määräytyvät käytännössä pitkälle Suomea sitovien kansainvälisen oikeuden ja sopimusten mukaisesti. Suomea velvoittavat mm. seuraavat saamelaisten oikeuksia suojaavat sopimukset: YK:n KP-sopimus (SopS 7-8/1976), Euroopan neuvoston alueellisia kieliä ja vähemmistökieliä koskeva eurooppalainen peruskirja (SopS 149/1998), Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus (SopS 1-2/1998) ja YK:n alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva julistus. Lisäksi päivähoiton järjestämisessä on huomioitava erityisesti YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa alkuperäiskansaan kuuluvat lapset on sijoitettu erityisten suojelutoimien piiriin (30 artikla). Sopimuksessa todetaan, että *"Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuulavalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään."*

Kieliperuskirjan täytäntöön panoa valvova Euroopan neuvoston ministerikomitea on kiinnittänyt huomiota asiantuntijakomitean huomioihin saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen

puutteisiin ja suosittelemalla viranomaisia toteuttamaan lisätoimia saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden varmistamiseksi (RecChL(2012)2, RecChL(2007)7, RecChL(2004)6 ja (RecChL (2001)3). Samoin Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa valvova ministerikomitea on esittänyt huolenaiheensa erityisesti pienempien saamen kielten eli inarinsaamen ja koltansaamen kokonaistilanteesta. (CM/RecCMN(2012)3.).

Saamelaiset ovat alkuperäiskansa. YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista. Alkuperäiskansajulistus on Suomea moraalisesti velvoittava asiakirja. Suomi allekirjoitti julistuksen ilman varauksia ja oli aktiivisesti tukemassa julistuksen hyväksymistä YK:ssa. Julistuksen 11 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus harjoittaa ja elvyttää kulttuurisia perinteitään ja tapojaan. Edelleen 13 artiklan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus elvyttää, käyttää, kehittää ja siirtää tuleville sukupolville historiaansa, kieliään, suullisia perinteitään, filosofiaansa, kirjoitusjärjestelmiään ja kirjallisuuttaan sekä oikeus nimetä ja säilyttää omat yhteisön-, paikan- ja henkilönnimensä.

4) Saamelaislasten perusoikeuksien ja yhdenvertaisuuden turvaaminen varhaiskasvatuksessa

Saamelaislasten kielelliset ja kulttuuriset oikeudet toteutuvat puutteellisesti saamelaisten kotiseutualueellakin, mutta tilanne on vielä heikompi saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, jossa asuu yli puolet saamelaisista. Syrjintälautakunta on kiinnittänyt huomiota Enontekiön, Sodankylän ja Rovaniemen tapaan järjestää saamenkielistä päivähoitoa. Toteutettu päivähoitojärjestely on merkinnyt käytännössä sitä, ettei saamenkielisten lasten oikeus äidinkieliin ole toteutunut yhtäläisesti suomenkielisten lasten kanssa. Saamenkieliset lapset ovat joutuneet etnisestä taustastaan johtuen erityisen epäedulliseen asemaan suhteessa suomenkielisiin lapsiin. Syrjintälautakunta asetti syrjintäkiellon saamelaislasten päivähoitoa koskevassa asiassa. Syrjintälautakunta kielsi vuonna 2008 Enontekiön kuntaa ja Rovaniemen kaupunkia sekä vuonna 2012 Sodankylän kuntaa uusimasta saamenkieliseen väestöön kohdistuvaa yhdenvertaisuuslain 6 §:n vastaista etnistä syrjintää päivähoitojärjestämisessä.

Syrjintälautakunnan kiellosta huolimatta Enontekiön kunta pysyi saamelaiskäräjiltä lausuntoa 3.11.2011 syntyperältään suomalaisten ja äidinkieltään suomenkielisten lasten sijoittamisesta saamenkieliseen päivähoitoon. Saamelaiskäräjät vastusti Enontekiön kunnan esitystä ja totesi lausunnossaan, että suomalaistaustaisten ja äidinkieltään suomenkielisten lasten sijoittaminen saamenkieliseen päivähoitoon rikkoi saamelaislasten perus- ja ihmisoikeuksia sekä päivähoitolakia ja -asetusta. Enontekiön kunnan esitys osoittaa sen, ettei päivähoitojärjestämisestä vastuussa olevalla kunnalla ole riittävästi osaamista ja tahtoa turvata asianmukaisesti saamenkielisten lasten kielellisiä ja kulttuurisia perusoikeuksia. Tästä syystä Saamelaiskäräjille tulee antaa lain nojalla tehtäväksi ohjata ja valvoa saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämistä kunnissa.

Huolimatta siitä, että saamelaislapsilla on perusoikeus omaan kieleensä ja sitä kautta omakieliseen palveluun myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, tämä oikeus toteutuu heikosti. Tämä johtaa siihen, että saamelaislapset eivät ole yhdenvertaisessa asemassa omakielisen ja oman kulttuurin sisältöisen palvelun saamisessa. Perustuslain 6 §:n (*yhdenvertaisuus*) mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia ja ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun muassa alkuperän ja kielen perusteella. Yhdenvertaisuuslain (21/2004) 7 §:mukaan tosiasiallisen yhdenvertaisuuden saavuttamiseksi syrjinnästä johtuvien haittojen ehkäisemiseksi tai lievittämiseksi

voidaan soveltaa positiivista erityiskohtelua. Positiivisen erityiskohtelun on oltava pyrityn tavoitteen kannalta oikeasuhteista.

5) Saamenkielisen varhaiskasvatuksen saatavuus

Saamenkielistä päivähoitoa ei ole saatavissa sisällöltään sellaisena ja siinä laajuudessa kuin saamelaisperheet sitä tarvitsevat. Vuorohoito toteutetaan pääasiassa suomenkielisenä. Tilapäistä saamenkielistä päivähoitoa ei ole edes mahdollista saada, kun nykyisten varhaiskasvatusyksiköiden hoitopaikat ovat pääasiallisesti aina täynnä. Saamelaisperheen tarvitessa saamenkielistä päivähoitoa esimerkiksi vain kesäloma-aikana, kunnalla on tarjota vain suomenkielistä päivähoitoa.

Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että saamelaisperheillä on aitoja mahdollisuuksia valita lapsilleen sopivin saamenkielisen varhaiskasvatuksen muoto. Lainsäädäntöön tulee kirjata kunnan velvollisuus huolehtia siitä, että sen alueella on tarjolla saamenkielisen päivähoidon lisäksi myös avointa saamenkielistä varhaiskasvatustoimintaa, jolla mahdollistetaan kotihoidon ja osa-aikaisen hoidon tai kotihoidon ja varhaiskasvatuksen kerhotoiminnan yhdistäminen. Lisäksi erityistä tukea tarvitsevien saamenkielisten lasten päivähoidon järjestäminen sekä pienten koululaisten (1-2-luokkalaisten) oikeus vuorohoitoon vanhempien epäsäännöllisten työaikojan ja vuorotyön takia tulisi turvata lailla. Lainsäädännöllä on varmistettava, ettei lapsen saaman varhaiskasvatuspalvelun laatu ole riippuvainen sen järjestämistavasta.

6) Varhaiskasvatuksen saamen kielen ja kulttuurin mukaisuuden kehittäminen

Ympäristöministeriön asettaman artikla 8(J)-työryhmän loppuraportin toimenpide 21 koskee varhaiskasvatuspalvelujen kehittymistä. Saamelaisopetuksessa, -päivähoitossa ja -toisen asteen koulutuksessa turvataan saamelaisten perinteisen tiedon säilyminen kehittämällä opetusta ohjaavaa lainsäädäntöä, ohjeistusta, oppimateriaaleja ja opetusmetodeja huomioimaan perinteisen tiedon tarpeet, saamelainen tapaoikeus ja saamelaisen kulttuurin mukainen luonnonkäyttöön liittyvä opetus. Erityistä huomiota tulee kiinnittää saamen käsityön opetuksen tarpeisiin. (OKM, Saamelaiskäräjät, STM, 2012-)

Eri sidosryhmät ja ministeriöt, kuten OKM ovat sitoutuneet artikla 8(j)-työryhmän loppuraportin toimenpiteiden toimeenpanoon maaliskuussa 2013 hyväksytyllä *Luonnon puolesta – ihmisen hyväksi Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön toimintaohjelma 2013–2020*.

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsen koulutuksen tulee pyrkiä kunnioituksen edistämiseen lapsen omaa sivistyksellistä identiteettiä sekä kieltä ja arvoja kohtaan (29 artikla). Suomen varhaiskasvatus- ja perusopetusjärjestelmässä ei ole erikseen kiinnitetty huomiota lasten mahdollisuuteen oppia luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa kulttuurin mukaisesti. Lasten oikeuksien yleissopimuksen ja saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon turvaamiseksi tulee turvata saamelaislasten oikeus omaan kulttuuriperintönsä. Erityisen ratkaiseva rooli saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvän perinteisen tiedon säilymiselle on perinteisen tiedon tarpeiden huomioiminen päivähoitossa sekä perus- ja toisen asteen opetuksessa.

Vanhemmat haluavat, että päivähoidon sisältö perustuisi enemmän saamelaiskulttuuriin ja tukisi enemmän kielen oppimista. Henkilöstö pyrkii parhaansa mukaan vähin resurssein vastaamaan vanhempien tarpeisiin ilman tukea ja ohjausta. Laadukas varhaiskasvatus on lapsen oikeus. Tutkimusten mukaan laadukkaalla varhaiskasvatuksella on kauaskantoisia merkityksiä, koska

kaikki keskeiset kehitykselliset muutokset tapahtuvat ennen kouluikää. Ennen kouluikää tapahtuva kielen ja kulttuurin oppiminen on tärkeää lapsen identiteetin muodostumiselle, sosiaalistumiselle sekä emotionaalille ja älylliselle kehitykselle. Saamenkielinen varhaiskasvatus on perusta saamenkieliselle opetukselle. Saamenkielisessä varhaiskasvatuksessa saamelaisella lapsella tulee olla mahdollisuus oppia, ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, omaksua saamelaisia tietoja, taitoja, tapoja ja arvoja sekä kasvaa oman kulttuurinsa jäseneksi.

Saamenkielisen varhaiskasvatuspalvelujen kulttuurinmukaisuuden kehittämiseksi tarvittaisiin varhaiskasvatushenkilöstön lisäksi kieli- ja kulttuuriohjaajia tukemaan saamenkielisen varhaiskasvatuksen kulttuurinmukaisuutta järjestämällä lapsille kulttuurinmukaista toimintaa sekä kehittämään varhaiskasvatusmateriaalia. Kunnat ovat heikossa taloudellisessa tilanteessa vähentäneet saamelaisen päivähoiton ja kielipesätoiminnan materiaalihankintaa ja mahdollisuuksia käydä tutustumisvierailuilla. Varhaiskasvatushenkilöstö ei voi olla koko saamelaiskulttuurin eri osa-alueiden asiantuntijoita, vaan jotta saamelaiskulttuurin eri osa-alueet: eri joiku- ja käsityöperinteet, perinteinen tieto, eri elinkeinot, kuvataide, kertomaperinne, luontosuhde ja mytologia tulevat huomioiduksi varhaiskasvatuspalveluissa, tulee järjestämisen tukena olla saamelaiskulttuurin eri osa-alueiden asiantuntijoita ja opetuksen tukena saamelaiskulttuurinmukaisesti laadittuja oppimateriaaleja ja oppimisympäristöjä. **Saamelaiskäräjät esittää, että saamelaislasten perusoikeuksien täysimääräisen toteutumisen turvaamiseksi varhaiskasvatuslaissa säädetään saamelaisten kieli- ja kulttuuriohjaajista.** Jokaisessa saamenkielisessä varhaiskasvatusyksikössä tulisi työskennellä kieli- ja kulttuuriohjaaja lastentarhanopettajan, lastenhoitajan ja perhepäivähoitajan rinnalla.

7) Varhaiskasvatuksen ohjauksen ja valvonnan kehittäminen

Opetusministeri Jukka Gustafsson on asettanut työryhmän valmistelemaan esityksen varhaiskasvatusta koskeviksi säädöksiksi. Saamelaiskäräjiä ei ole kutsuttu työryhmään. Saamelaiskäräjät esittää, että työryhmää täydennetään saamelaiskäräjien edustajalla tai että saamenkielistä varhaiskasvatusta kehittämään perustetaan omaa työryhmä, jossa on saamelaiskäräjien vahva edustus.³ Lisäksi ministeriö on nimennyt uuden varhaiskasvatuksen neuvottelukunnan helmikuussa 2013. Nimetyn neuvottelukunnan jäsenet edustavat hallintoa, tutkimusta, koulutusta, järjestöjä ja kuntakenttää. Neuvottelukunnassa ei ole huomioitu saamelaisia. Neuvottelukuntaa tulisi täydentää saamelaiskäräjien edustajalla.

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen ammatillinen ohjaus on puutteellinen eikä ole riittävästi tarjolla varhaiskasvatusmateriaalia eikä työntekijöiden täydennyskoulutusta. Saamelaiskäräjät näkee ehdottoman tärkeänä, että **saamenkielisen päivähoiton ja kielipesätoiminnan ohjauksesta säädetään varhaiskasvatuslaissa ja saamelaiskäräjille annetaan tehtäväksi laatia saamelaisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet sekä ohjata ja valvoa saamenkielisen varhaiskasvatuksen järjestämistä kunnissa.**

Saamelaisen varhaiskasvatuksen sisältöä määrittelevien valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tulee olla myös oikeudellisesti velvoittava. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi saamelaiskäräjille tulee palkata lain nojalla 1 saamenkielisen päivähoiton varhaiskasvatusohjaaja ja 1 saamenkielisen kielipesätoiminnan ohjaaja. Jotta päivähoiton ja kielipesätoiminnan ohjauksella on vaikutusta ja merkitystä, tulee asiasta säätää varhaiskasvatuslaissa.

³ Saamen kielen elvytysohjelman toimenpide-esitys nro 2: Varhaiskasvatuslain valmistelussa otetaan huomioon saamenkielisen varhaiskasvatuksen kehittämistarpeet. Saamelaisen varhaiskasvatussuunnitelman toimeenpanoa tehostetaan.

Vastaa: OKM ja kunnat

Saamenkielisen varhaiskasvatuksen kehittäminen on opetuksen lisäksi avainasemassa saamen kielen säilymisen ja elpymisen kannalta. Saamen kielten elvyttämisohjelmassa esitetään toimenpiteeksi, että saamenkielistä varhaiskasvatusta ja kielipesätoimintaa vahvistetaan korottamalla määrärahaa valtion vuoden 2013 talousarviossa ja palkkaamalla kielipesäohjaaja, joka kehittäisi kielenoppimisen pedagogisia menetelmiä yhteistyössä kielipesien työntekijöiden kanssa ja tukisi vanhempia.⁴ Ohjaajien palkkaus ei ole vielä edennyt.

Aikaisemmissa saamenkielisiä varhaiskasvatuspalveluja koskeissa hankkeissa⁵ on noussut esiin saamelaislasten parissa työskentelevän henkilöstön saamelaiskulttuuriin ja kieleen liittyvän ohjauksen ja neuvonnan tarve. Mm. saamelaislasten kasvatusta kieleen ja kulttuuriin tukeva toimintaverkostoprojektista (2000) saatiin hyviä tuloksia toiminnalla, jossa saamelainen varhaiskasvatusohjaaja työskenteli saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisen päivähoitohenkilöstön ohjaajana saamen kieleen, -kulttuuriin ja -kasvatukseen liittyvissä asioissa.

Varhaiskasvatuksen ohjauksella on suuri merkitys siihen, kuinka varhaiskasvatus tukee saamelaislapsen oman kielen ja kulttuurin ylläpitämistä ja kehittämistä. Saamelainen varhaiskasvatuksen ohjaus edistäisi kaikkien saamelaislasten oikeutta pedagogisesti ja sisällöllisesti laadukkaaseen omakieliseen varhaiskasvatukseen, riippumatta lapsen asuinpaikasta.

8) Henkilöstöä ja lapsiryhmiä koskeva sääntely

Varhaiskasvatuslaissa on säädettävä lapsiryhmää kohti olevasta aikuisten määrästä ja henkilöstön pätevyysvaatimuksista. Saamenkielissä päivähoito- ja kielipesäyksiköissä työskentelee koulutustaustaltaan ja saamenkielentaidoiltaan erilaisia työntekijöitä. Päivähoitoyksiköissä myös saamenkielentaidoiltaan eritasoiset lapset ovat samassa ryhmässä, jolloin lasten leikkikieleksi muodostuu usein suomen kieli. Päivähoidossa olisi turvattava jokaiselle lapselle mahdollisuus kehittyä kielellisesti kukin omalta tasoltaan. Aktiivinen lapsen kielen ja perinteisen tiedon omaksumisen tukeminen vaatii henkilöstöltä tarkkaa kielellistä suunnittelua, kielenoppimisen ja kulttuurin siirtämisen pedagogista menetelmäosaamista, vahvaa oman kielen ja kulttuurin hallintaa sekä resursseja. Laadunhallinnan ja suunnittelun tueksi tarvitaan asiantuntevaa, saamen kieleen ja kulttuuriin perustuvaa konsultaatiota, neuvontaa ja ohjausta. Nykyisin järjestelyin saamenkielinen päivähoito ei tue saamelaislapsen kielellisten ja kulttuurillisten perusoikeuksien täysimääräistä toteutumista.

Henkilöstöä ja lapsiryhmiä koskevalla sääntelyllä on suuri merkitys siihen, kuinka saamenkielinen varhaiskasvatus tukee saamelaislapsen perusoikeuksien toteutumista. **Henkilöstömitoituksen ja lapsiryhmän maksimikoon sääntelyssä on huomioitava, että saamenkielisillä lapsilla on suurempi hoitajatarve saadakseen riittävää tukea saamen kielen ja kulttuurin ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi.** Lapsiryhmässä tulee olla esim. vähintään kaksi varhaiskasvatuksen pedagogisen koulutuksen tai lastentarhanopettajan koulutuksen saanutta henkilöä. Lisäksi jokaisella kunnalla ja muulla varhaiskasvatuspalveluiden tuottajalla on oltava varmistettuna erityispedagogiset palvelut ja

⁴ Kielipesätoiminnan laajentuessa valtion talousarviossa kielipesätoiminnan kehittämiseksi osoitettua määrärahaa korotetaan 700 000 euroon valtion vuoden 2013 talousarviossa.

Siten kielipesätoiminta mahdollistetaan myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella ja mahdollistetaan kielipesäohjaajan palkkaaminen, joka kehittää kielenoppimisen pedagogisia menetelmiä yhteistyössä kielipesien työntekijöiden kanssa ja tukee vanhempia.

Vastaa: OKM ja saamelaiskäräjät

⁵ Alle kouluikäisten saamelaislasten kieltä ja kulttuuria tukevan toimintaverkoston kehittäminen –hanke 1998-2000

Saamelaisten sosiaalipalvelujen kehittämisyksikkö –hanke 2007-2009,

Saamen kieli-, koulu-, ja päiväkotitoiminnan kehittäminen Tenonlaaksossa-Ovttas –hanke 2009-2012

Saamelaisten sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisrakenne –hanke 2011-2013

tuki silloin, kun niitä tarvitaan. Laissa tulisi säätää muun erityisen tuen riittävästä määrästä ja sen viemisestä lapsen jokapäiväiseen toimintaan.

9) Varhaiskasvatushenkilöstön osaamisen kehittäminen

Saamenkielisten varhaiskasvatuspalvelujen tulee olla yhtä laadukkaita kuin suomenkieliset varhaiskasvatuspalvelut. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä henkilöstön täydennyskoulutusveloitteen ja -oikeuden säätämistä varhaiskasvatuksen järjestäjälle. Henkilöstön osaamisen kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota varhaiskasvatusosaamisen lisäksi kielen- ja kulttuuriperinnön oppimisen pedagogisiin menetelmiin.

Saamenkielisen varhaiskasvatushenkilöstön työtehtävät ovat pedagogisesti, sosiaalisesti ja yhteiskunnallisesti laajentuneet ja monimutkaistuneet. Työn vaativuus on samalla lisääntynyt. Työnantajien järjestämä täydennyskoulutus ei vastaa saamenkielisen varhaiskasvatuksen haasteisiin. Henkilöstö on saanut tarvitsemaansa ammatillista tukea ainoastaan saamelaiskäräjien järjestämien koulutustilaisuuksien tai saamelaisien palveluiden kehittämishankkeiden kautta. Jotkut työnantajat eivät anna saamenkielisen päivähoitohenkilöstön osallistua em. koulutuspäiville, koska ne eivät ole heidän järjestämää toimintaa. Saamenkielisen varhaiskasvatushenkilöstön yhteiset koulutuspäivät ovat työntekijöiden antaman palautteen mukaan heille erityisen tärkeitä niin osaamisen vahvistamisen kuin vertaistuen saamisen näkökulmasta. Saamelaislasten kotiseutualueen ulkopuolella saamenkielinen päivähoitohenkilöstö joutuu työskentelemään ilman ammatillista - ja vertaistukea. Jotta varhaiskasvatuksen pirissä palvelevien työntekijöiden täydennyskoulutus palvelisi parhaiten saamelaislasten tarpeita, tulee **oikeudesta saamen kielen ja kulttuurinmukaiseen täydennyskoulutukseen säätää asetuksella**. Saamelaislasten etu ei ole se, että vain joidenkin alueiden varhaiskasvatushenkilöstö pääsee kulttuurinmukaiseen täydennyskoulutukseen. **Täydennyskoulutuksen järjestämisestä tulee säätää sitovasti**, koska tähän asti koulutuksia on järjestetty projektirahoituksella.

Saamen kieleen ja kulttuuriin liittyvät erityiskysymykset on nostettava esiin myös varhaiskasvatuksen henkilöstön peruskoulutuksessa. Näin on mahdollista lisätä kaikkien varhaiskasvatuksessa työskentelevien saamelaisuuteen liittyvää osaamista.

10) Varhaiskasvatuksen maksullisuus

Varhaiskasvatusta koskevassa laissa on säädettävä varhaiskasvatuksen maksuista ja maksuttomuudesta. Saamelaiskäräjät korostaa, että oikeus päivähoitoon ja pedagogiseen varhaiskasvatukseen on osa perus- ja ihmisoikeutena turvattua oikeutta koulutukseen. **Kaikille 3-5-vuotiaille lapsille tulisi tarjota oikeus osallistua omakieliseen varhaiskasvatukseen (leikki, kerho, kulttuuri, viriketoimintaan) maksuttomasti esim. 15 tunnin ajan viikossa riippumatta muusta hoitotavasta**. Saamelaislapsella on oltava oikeus vertaisryhmään ja mahdollisuus käyttää kieltään ja nauttia kulttuurista oman ryhmänsä jäsenten kanssa⁶. Ilmainen avoin kulttuurinmukainen varhaiskasvatustoiminta tukisi myös eri tulotason omaavien perheiden jaksamista ja kulttuurin ja kielen säilymistä, luoden luonnollisia kielenkäyttöympäristöjä. Tällä hetkellä kunnat päättävät itse lasten leikkitoiminnasta kerättävien maksujen suuruudesta.

⁶ YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen artikla 30

11) Varhaiskasvatuksen tutkimus ja kehittämistyö

Valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen kehittämistyötä on koordinoanut THL. Hallinnonalan siirron jälkeen päivähoidon ja varhaiskasvatuksen kehittämisestä vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö.

2000-luvulla kehittämistyötä on tehnyt myös sosiaalialan osaamiskeskus yhteistyössä alueen yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kanssa. Varhaiskasvatuksen hallinnonalan muutoksen myötä varhaiskasvatus on siirtynyt pois osaamiskeskuksen tehtäväkentästä, jolla on vaikutusta myös saamelaisen varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen saamelaisyksikön⁷ erityistehtävänä on saamelaisten hyvinvointipalveluiden kehittäminen, johon kuului myös saamelainen varhaiskasvatus.

Saamenkielistä varhaiskasvatusta on kehitetty viimeisen 15 vuoden aikana kolmen projektirahoituksen turvin. Hankeperustainen kehittämistyö on lyhytjänteistä ja pirstaleista. Varhaiskasvatukselta puuttuu kehittämistyön valtakunnallinen rahoitus. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön tulee resursoida samalla tasolla kuin suomenkielisen opetuksen ja varhaiskasvatuksen kehittämistyöhön on resursoitu. **Varhaiskasvatustalainsäädännössä tulee huomioida erikseen saamelaisen varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämistarpeet ja turvataan tälle pysyvä rahoitus.**

12) Esitysten kustannus- ja muut vaikutukset

Varhaiskasvatustalainsäädännön valmistelussa tulee turvata saamenkielisten varhaiskasvatustalainsäädännön saatavuuden lisäksi saamenkielisen varhaiskasvatuksen kehittämis-, ohjaus- ja valvontatoiminnan rakenteet ja resurssit. Esityksen kustannusvaikutus vuositasolla on +5,8 miljoonaa euroa ja vaikutus työvoiman käyttöön +20 htv. Saamenkielisten varhaiskasvatustalainsäädännön järjestämiseksi koko maassa tarvitaan 2,5 miljoonaa euroa. Tämä sisältää myös maksuttoman avoimen varhaiskasvatustoiminnan. Koko maan kattavan kielipesätoiminnan järjestämiseksi tarvittaisiin 1,7 miljoonan euroa. Saamenkielisen varhaiskasvatustalainsäädännön ohjauksen kehittämiseksi saamelaiskäräjille tulisi palkata kaksi varhaiskasvatustalainsäädännön ohjaajaa. Saamenkielisyyden ja kulttuurinmukaisuuden kehittämiseksi tulisi jokaiseen varhaiskasvatustalainsäädännön yksikköön palkata kieli- ja kulttuuriohjaaja. Saamelaiskäräjien arvion mukaan ohjaajia tarvittaisiin 18 ja 630 000 euroa vuositasolla. Kulttuurinmukaisen toiminnan järjestämiseksi varhaiskasvatustalainsäädännön yksiköissä tarvitaan vuosittain 400 000 €. Kaikilla kolmella kielellä tuotettavaan varhaiskasvatustalainsäädännön materiaalityöhön tulisi varata 300 000 €. Saamenkielisen varhaiskasvatustalainsäädännön henkilöstön täydennyskoulutukseen (erityisesti kielen oppimisen ja kulttuurin siirtämisen pedagogiset menetelmät) tarvitaan vuosittain 100 000 €.

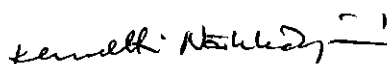
Esitysten yhteenveto on esitetty alla olevassa taulukossa.

⁷ Saamelaisyksikössä työskentelee 1 suunnittelija, joka on Saamelaiskäräjien työntekijä.

Esitysten yhteenveto	Henkilötyövuosi	Kustannusvaikutus (€/v)
Saamenkieliset varhaiskasvatuspalvelut		2 500 000 / v
Kielipesätoiminta		1 700 000 / v
Uudet virat; varhaiskasvatusohjaajat	2 htv	120 000 € / v
Uudet toimet; kieli- ja kulttuuriohjaajat	18 htv	630 000 € / v
Ohjaus, neuvonta ja valvonta		50 000 € / v
Kulttuurinmukainen toiminta		400 000 € / v
Varhaiskasvatusmateriaalin kehittäminen		300 000 € / v
Täydennyskoulutus		100 000 € / v
Yhteensä	20 kpl	5 800 000 € / v

Saamelaiskäräjät edellyttää, että esityksen vaikutukset saamelaisten kielellisiin ja kulttuuriin oikeuksiin sekä Suomen kansainvälisten velvoitteiden toteutumiseen arvioidaan asian jatkovalmistelussa yhdessä saamelaiskäräjien kanssa.

Puheenjohtaja



Klemetti Näkkäljärvi

Sosiaali- ja terveystieteiden



Pia Ruotsala

(Lausunnosta päätti saamelaiskäräjien hallitus 22.4.2013)

LIITTEET:

Liite 1. Saamenkielisen päivähoiton ja kielipesätoiminnan tilanne Suomessa

Liite 1. Saamenkielisen varhaiskasvatuksen tilanne Suomessa**Saamenkielinen päivähoito**

Lasten päivähoidosta annettu laki (L 36/1973) edellyttää päivähoiton antamista lapsen äidinkielellä. Päivähoiton kieltä koskeva säännös koskee koko maata, mistä huolimatta saamenkielistä päivähoitoa on ollut vaikea saada aikaan kotiseutualueen ulkopuolella. Pohjoissaamenkielistä päivähoitoa järjestetään tällä hetkellä kotiseutualueen lisäksi eritasoisesti kolmessa kaupungissa, Helsingissä, Oulussa ja Rovaniemellä.

Saamelaisten kotiseutualueella pohjoissaamenkielistä päivähoitoa järjestetään omissa yksiköissä (5). Oulussa ja Rovaniemellä pohjoissaamenkielistä päivähoitoa järjestetään omissa päiväkotiryhmissä. Helsingissä päivähoitoa järjestetään yksilöllisiin hoitojärjestelyihin perustuen kevään 2013 ajan kolmessa eri päivähoitoyksikössä. Yksi lastenhoitaja jakaa työaikansa päiväkotia Laivakellossa Herttoniemen-rannassa ja ryhmäperhepäiväkotia Pirtissä, Lassilassa. Kuuloosaaren päiväkodissa on saamenkielinen lastenhoitaja oppisopimusopiskelija. 5.8.2013 alkaen perustetaan pohjoissaamenkielinen päivähoitoryhmä Ruoholahteen, päiväkotia Troolarin yhteyteen. Ryhmä toimii omassa erillisessä huoneistossa päiväkodin kanssa samassa pihapiirissä. Vuonna 2013 saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisessä päivähoitossa on 84 lasta ja saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella saamenkielisessä päivähoitossa 19 lasta, yhteensä 103 lasta. Näissä varhaiskasvatusyksiköissä työskentelee 21-25 työntekijää kokoaikaisissa tai osa-aikaisissa työsuhteissa.

Saamenkielistä päivähoitoa ohjaavat kuntien varhaiskasvatusohjaajat. Heillä ei ole saamenkielisessä päivähoitossa ja kielipesätoiminnassa tarvittavaa saamen kieleen ja kulttuuriin liittyvää osaamista. Ainoastaan Utsjoen kunnassa ohjauksesta vastaa saamenkielinen varhaiskasvatusohjaaja.

Saamelaisten kielipesätoiminta

Saamelaisten kielipesätoiminta on käynnistynyt 1990-luvun lopulla ja sitä järjestetään nyt kolmessa saamelaisten kotiseutualueen kunnassa (Inari, Utsjoki ja Sodankylä) ja kaikilla kolmella saamen kielellä. Enontekiön kunnassa toimii pohjoissaamenkielinen kielikylpykerho. Vuonna 2013 toiminnassa ovat seuraavat kielipesät:

- Koltansaamen kielipesä, Ivalo. Järjestäjänä Inarin kunta.
- Koltansaamen kielipesä, Sevettijärvi. Järjestäjänä Saa'mi Nue'tt ry.
- Inarinsaamen kielipesä I, Inari. Järjestäjänä Anarâškielâ servi ry. Ostopalvelusopimus kielipesäpäivähoitosta Inarin kunnan kanssa.
- Inarinsaamen kielipesä II, Ivalo. Järjestäjänä Anarâškielâ servi ry. Ostopalvelusopimus kielipesäpäivähoitosta Inarin kunnan kanssa.
- Inarinsaamen kielipesä III, Inari. Järjestäjänä Anarâškielâ servi ry. Ostopalvelusopimus kielipesäpäivähoitosta Inarin kunnan kanssa.
- Pohjoissaamen kielipesä, Vuotso. Järjestäjänä Sodankylän kunta.
- Pohjoissaamen kielipesä, Karigasniemi. Järjestäjänä Utsjoen kunta.
- Pohjoissaamen kielipesä, Utsjoki. Järjestäjänä Utsjoen kunta.

Kielipesätoimintaa ohjaa joko kunta tai saamelaisyhdistys riippuen järjestämisvastuusta. Saamelaisten kielipesätoiminta on laajenemassa vuonna 2013 saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolelle opetus- ja kulttuuriministeriön tukemana. Kielipesätoiminnan aloittaminen uutena toimintana vaatii erityisen vahvaa ohjausta ja koordinoitua. Vuonna 2013 kielipesätoiminnan piirissä on yhteensä 66 lasta. Kielipesissä työskentelee 16 työntekijää.

Lisätietoja saamenkielisistä varhaiskasvatuspalveluista:

sosiaali- ja terveysasiantuntija Pia Ruotsala,

010 839 3106, 040 726 2688, pia.ruotsala@samediggi.fi